

Για τον Βάσο Φτωχόπουλο και όσους δεν μπορούν να φανταστούν μια Κύπρο πέρα από την εθνική λύτρωση (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε από το [αφοα](#) στις 19/09/26.

Περιεχόμενο

Για τον Βάσο Φτωχόπουλο και όσους δεν μπορούν να φανταστούν μια Κύπρο πέρα από την εθνική λύτρωση

του Γιώργου Προδρόμου

Θυμώμαι να μου δείχνεις πως να σκοτώνω λιμπύρους πίσω που την κουζίνα της ταβέρνας «Αιγαίον» τζαι, όταν ήμουν γύρω στα δέκα, να μου μαθαίνεις να λαλώ «Τούρκος καλός, μόνο νεκρός». Θυμώμαι τες κουβέντες για τους «Νεοκύπριους» τζαι το μίσος απέναντι στους ομοσπονδιακούς. Για έναν μιτσή που μεγάλωνε σε μια Κύπρο όπου η Πράσινη Γραμμή ήταν δεδομένη τζι η «άλλη πλευρά» ένας αόρατος ή αχανής τόπος γεμάτος φόβους τζαι τραύματα, ήταν εύκολο να πιστέψει ότι οι «Τούρκοι» ήταν περίπου σαν τους λιμπύρους: κάτι εχθρικό που έπρεπε να πατηθεί για να πάρουμε πίσω τα «σπίθκια μας».

Έλα όμως που ήρτεν η μέρα να ανοίξουν τα σύνορα. Το 2004 η δική μου γενιά εμπόρεσεν (για κακή τύχη της εθνικής αφήγησης) ότι στην άλλη μερκά ζουν πραγματικοί άνθρωποι, με δικές τους ζωές, μνήμες τζι απώλειες, που μπορούν να γίνουν σύμμαχοι απέναντι στον милитарισμό, στα σύνορα, στην προσφυγοποίηση και στον εθνικισμό. Για κακήν τύχην όμως ούλλων μας, το άνοιγμα των οδοφραγμάτων δεν ήταν που μόνο του αρκετό για να ανατραπεί το καθεστώς της διαίρεσης. Είδαμε να επιβιώνει μια милитарιστική τζι εθνική λογική της διχοτόμησης, η οποία δεν εμφανίζεται πάντα ως ρητή υπεράσπισή της αλλά εκφράζεται στο όνομα της Ένωσης ή της εθνικής ολοκλήρωσης. Τζαι μάλλον τούτη είναι η πιο δύσκολη αναγνώριση: ότι ένας λόγος που πιστεύει πως αρνείται τη διχοτόμηση μπορεί τελικά να συμβάλλει στην αναπαραγωγή της.

Μεγαλώνοντας, ευτυχώς, έφτασα να μισήσω το σύνθημα «Τούρκος καλός, μόνο νεκρός». Εσταμάτησα να σκοτώνω λιμπύρους τζι εστράφηκα προς την υπεράσπιση της ομοσπονδίας ως πλαίσιον μέσα στο οποίο τα ζητήματα της μνήμης, του τραύματος τζαι της συνύπαρξης μπορούν τουλάχιστον να τεθούν πολιτικά, με έναν τρόπο που να περιορίζει τον милитарισμό τζαι τον εθνικισμό. Εκατάλαβα επίσης πόσο εύκολο είναι το προσωπικό τζαι συλλογικό τραύμα να μετατρέπεται σε αφηρημένο πολιτικό σύνθημα: Ένωση, επιστροφή στο ενιαίο κράτος του 1960, διχοτόμηση, ένωση της μισής Κύπρου με την Ελλάδα. Η Κύπρος βρίθει που τέθοικα πολιτικά σχέδια, πολλά από τα οποία εγεννηθήκαν μέσα από τα πραγματικά τραύματα των ανθρώπων που εξήσαν τη βία από το 1963 έως το 1974, με αποκορύφωμα το ελληνικό-ελληνοκυπριακό πραξικόπημα τζαι την

τουρκικήν εισβολήν.

Το τραύμα όμως δεν υπαγορεύει που μόνο του τα πολιτικά μας συμπεράσματα. Γι' αυτό, αντί να δοξάζουμε όσους εμετατρέψαν το δικό τους βίωμα σε συλλογική επιταγή εθνικής περιχαράκωσης, άρνησης της συνύπαρξης και αναπαραγωγής του милитарισμού, αξίζει να στραφούμε τζαι σε άλλα υποκείμενα της ίδιας ιστορίας. Σκέφτουμε δαμέ τον παππού μου, τον Γ. Θ.: μέλος της ΕΟΚΑ την περίοδο 1955-1959, πρόσφυγας το 1963, με την οικογένειά του να γνωρίζει ξανά την προσφυγιά το 1974. Η δική του διαδρομή όμως δεν τον οδήγησεν στην Ένωση ούτε στα εθνικιστικά συνθήματα, αλλά στη ρητή απόρριψή τους και στην υπεράσπιση της ομοσπονδίας.

Δαμέ ακριβώς εν που εντοπίζω μια διαφορετική πολιτική δυνατότητα: τα συλλογικά τραύματα τζι οι μνήμες να μεν μετατρέπονται σε εντολή εκδίκησης ή εθνικής ολοκλήρωσης, αλλά να γίνονται αντικείμενο πολιτικής επεξεργασίας τζαι να οδηγούν σε μορφές συνύπαρξης, συνεργασίας τζαι κοινού αγώνα. Το κρίσιμο ερώτημα δεν είναι λοιπόν ποιος υπέφερε περισσότερο, ούτε ποια κοινότητα διαθέτει το αυθεντικότερο τραύμα, αλλά τι πολιτική επιλέγουμε να παράγουμε από αυτό.

Επιλέγω να γράψω τη συνέχεια του κειμένου στην Κοινή Ελληνική διότι μια κριτική αποτίμηση της πολιτικής πορείας του Βάσου Φτωχόπουλου απευθύνεται τόσο σε Ελληνοκύπριους όσο και σε Έλληνες.

-

Ο θάνατος του Βάσου Φτωχόπουλου έδωσε την αφορμή για ένα πλήθος αποχαιρετιστήριων κειμένων, τα περισσότερα από τα οποία δεν περιορίστηκαν στη συγγραφική, σκηνοθετική ή εκδοτική του δραστηριότητα. Επέμειναν στην πολιτική φυσιογνωμία του, στην επιμονή του στο Κυπριακό και ιδιαίτερα στην επαναφορά, μετά το 1974, του αιτήματος της Αυτοδιάθεσης και της Ένωσης. Σε αυτά επιλέγω να αναφερθώ κι εγώ.

Η επιδραστικότητά του δεν χρειάζεται να αμφισβητηθεί· αντίθετα, αυτή ακριβώς αξίζει να εξεταστεί. Γύρω από τον ίδιο συγκροτήθηκε ένας μικρός αλλά ασυνήθιστα ανθεκτικός πολιτικός και πολιτισμικός χώρος, ο οποίος, κυρίως κατά τη δεκαετία του 1980, συνδύαζε εθνικοαπελευθερωτικές και αντιιμπεριαλιστικές παραδόσεις με σαφώς εθνικιστικές αντιλήψεις για το Κυπριακό και την εθνική ολοκλήρωση.

Αρκετοί από όσους συμμετείχαν στη διαμόρφωση αυτού του χώρου περιγράφουν σήμερα ως μία από τις σημαντικότερες παρεμβάσεις του την «απενοχοποίηση» της Αυτοδιάθεσης και της Ένωσης μετά το 1974. Το πρώτο τεύχος της «Αυτοδιάθεσης», το 1984, συμπύκνωσε αυτή τη θέση στο σύνθημα «Ένωση όλης της Κύπρου με όλη την Ελλάδα»: όχι απλώς ως νοσταλγική επιστροφή σε ένα παλαιότερο αίτημα, αλλά ως αμφισβήτηση του πλαισίου μέσα στο οποίο το Κυπριακό συζητούνταν πλέον ως πρόβλημα ομοσπονδιακής διευθέτησης.

Εδώ βρίσκεται και η βασική αντίφαση. Η Ένωση μπορούσε να εμφανίζεται ως άρνηση των τετελεσμένων του πραξικοπήματος, της εισβολής και της διχοτόμησης. Όσο όμως απομακρυνόμαστε από το 1974 και αυτή η προοπτική καθίσταται όλο και λιγότερο πραγματοποιήσιμη, η απόλυτη άρνηση κάθε ομοσπονδιακής λύσης μπορεί να καταλήξει να συμβιώνει με την επ' αόριστον διατήρηση της διχοτόμησης. Γι' αυτό έχει σημασία να επιστρέψουμε στον Φτωχόπουλο: όχι για ένα αντίστροφο κατηγορητήριο, αλλά για να κατανοήσουμε πώς μια περιθωριακή πολιτική γενεαλογία απέκτησε ευρύτερο αποτύπωμα στην ελληνοκυπριακή αντίληψη του εθνικού ζητήματος.

Μεταπολεμικός ενωτισμός

Ο ενωτισμός που ανασυγκροτήθηκε μετά το 1974 δεν υπήρξε απλώς επιβίωση της παλιάς Δεξιάς των εθνοφρόνων. Συναντήθηκε και με ένα ρεύμα μαοϊκών και τριτοκοσμικών καταβολών, που

επιχείρησε να συνδέσει τον αντιιμπεριαλισμό με ένα σαφές εθνικιστικό πρόσημο και να διαβάσει το Κυπριακό ως ζήτημα εθνικής απελευθέρωσης[i]. Θα μπορούσαμε έτσι να μιλήσουμε για μια προσπάθεια σύνθεσης του κομμουνισμού με τον ενωτισμό[ii]. Το ενδιαφέρον δεν είναι να κρίνουμε εκ των υστέρων αν οι φορείς του ήταν «πραγματικοί κομμουνιστές», αλλά να δούμε πώς, μέσα από τις ίδιες τις κατηγορίες του αντιιμπεριαλισμού και της αποαποικιοποίησης, μπορούσαν να φτάσουν στην εθνική ολοκλήρωση ως όρο κοινωνικής χειραφέτησης.

Καθοριστική σε αυτή τη γενεαλογία υπήρξε η επίδραση του Νίκου Ψυρούκη[iii]. Η διάκριση ανάμεσα σε κυρίαρχα και κυριαρχούμενα έθνη που προτείνει η ανάλυσή του επέτρεπε να νοηθούν τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα ως δυνητικά επαναστατικές μορφές πάλης απέναντι στον ιμπεριαλισμό. Έτσι η εθνική αυτοδιάθεση μπορούσε να εμφανιστεί όχι ως αντίπαλος της ταξικής πάλης αλλά ως προϋπόθεσή της και ως πεδίο στο οποίο η εργατική τάξη καλούνταν να αναδειχθεί σε ηγεμονική εθνική δύναμη.

Το κρίσιμο εδώ είναι ότι η εργατική τάξη δεν εμφανίζεται πλέον ως αυτοτελές ταξικό υποκείμενο, αλλά ως δύναμη που οφείλει να ηγηθεί ενός ήδη συγκροτημένου εθνικού υποκειμένου. Στην Κύπρο, όπως και αλλού, μια εργατική τάξη, νοούμενη ως τάξη, είναι αναγκαστικά διακοινοτική. Και ακριβώς αυτή η δυνατότητα -ενός κοινού κοινωνικού υποκειμένου, αποτελούμενου από ανθρώπους από όλες τις εθνοτικές κοινότητες της Κύπρου και, σήμερα, από μετανάστες, το οποίο οραματίζεται έναν διαφορετικό ορίζοντα από το δίλημμα Ένωση ή Διχοτόμηση- είναι εκείνη που ο ενωτικός χώρος γύρω από τον Φτωχόπουλο αρνήθηκε κατηγορηματικά.

Το 2020, ως εργαζόμενος στο αρχείο προφορικής ιστορίας Istorima, αποφάσισα να πάρω συνέντευξη από τον Βάσο Φτωχόπουλο στο πλαίσιο μιας σειράς συνεντεύξεων με ανθρώπους που είχαν συμμετάσχει ή συνδεθεί με την Ομάδα για μια Προλεταριακή Αριστερά (ΟΠΑ), τον πολιτικό κύκλο γύρω από τον Γιώργο Καραμπελιά, από τον οποίο προέκυψαν αργότερα η «Ρήξη» και, μέσα από μεταγενέστερες πολιτικές διαδρομές, το «Άρδην». Η συνέντευξη με τον Φτωχόπουλο είχε ως βασικό άξονα ακριβώς τον ιδεολογικό και πολιτικό δεσμό που διαμορφώθηκε ανάμεσα σε αυτόν τον κύκλο και στον χώρο που συγκροτήθηκε γύρω από τον ίδιο στην Κύπρο[iv]. Στην εν λόγω συνέντευξη φαίνεται καθαρά η μετατόπιση του ενωτικού αιτήματος μετά το 1974, εκεί ο Φτωχόπουλος αναγνωρίζει ότι ένας αγώνας ανάλογος με εκείνον της ΕΟΚΑ ήταν πλέον πρακτικά αδύνατος: η Κυπριακή Δημοκρατία είχε ενσωματώσει κοινωνικά και οικονομικά μεγάλο μέρος των Ελληνοκυπρίων προσφύγων (πράγμα το οποίο αποκτά αρνητική διάσταση στο αφήγημα που παρουσιάζει ο ίδιος), ενώ «απέναντι» δεν βρισκόταν πλέον μια αποικιακή διοίκηση αλλά ο τουρκικός στρατός σε ένα ήδη διαιρεμένο έδαφος.

Η πολιτικοποίηση αυτής της εκδοχής του ενωτισμού έγινε αρχικά στη Θεσσαλονίκη, μέσα στην εξωκοινοβουλευτική Αριστερά και ιδιαίτερα στις επαφές με την Ομάδα για μια Προλεταριακή Αριστερά (ΟΠΑ) και τον κύκλο του Γιώργου Καραμπελιά. Εκεί επιχειρήθηκε η σύνδεση κομμουνισμού, αντιιμπεριαλισμού και Ένωσης, ενώ ταυτόχρονα αναδείχθηκε η βασική διαφωνία: αν υποκείμενο της απελευθέρωσης ήταν το ελληνικό εθνικό σώμα ή μια κυπριακή κοινωνία που περιλάμβανε και την πολιτική βούληση των Τουρκοκυπρίων.

Σε αυτό το πλαίσιο, είναι χρήσιμη η μαρτυρία που παραθέτει ο Έλληνας τροτσκιστής Γιάννης Φελέκης σχετικά με το πως βίωσε ο ίδιος αυτές τις διαφωνίες. Όπως αναφέρει ο ίδιος, «η [ελληνική] Αριστερά αποδέχθηκε τη νέα κατάσταση [την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960] και σιγά σιγά εισήγαγε το σύνθημα “Κύπρος Ενιαία-Ανεξάρτητη”, που στη Μεταπολίτευση, σε κάποιο συνεδριακό κείμενο, το είχαμε υιοθετήσει και εμείς [...] Ο Κύπριος σύντροφός μας, ο **Κωστής Αχνιώτης**, το εντόπισε και μας έβαλε στη θέση μας κατά την πρώτη επίσκεψή του στην Αθήνα. Ο Κωστής μάς είπε ότι “είναι λάθος, πρέπει να είναι ομοσπονδιακή η Κύπρος, δεν μπορεί να είναι

ενιαία, όπως λένε οι σταλινικοί και οι μακαριακοί, γιατί αυτό σημαίνει -ειδικά έπειτα από όλα αυτά που έχουν γίνει- καταπίεση της τουρκικής μειονότητας. Η σχέση των δύο κοινοτήτων πρέπει να είναι ισότιμη και η πολιτειακή συγκρότηση ομοσπονδιακή»»[ν]. Η διαδρομή αυτή δείχνει ότι ο αντιιμπεριαλισμός της ριζοσπαστικής Αριστεράς δεν οδηγούσε αναγκαστικά στον ενωτισμό· κρίσιμο ήταν ποιο υποκείμενο θεωρούνταν φορέας της χειραφέτησης.

Η σχέση του Φτωχόπουλου με την ΟΠΑ και τον κύκλο του Γιώργου Καραμπελιά ήταν αμφίδρομη. Ο ίδιος μιλά για σταδιακή «κυπροποίηση» του εν λόγω κύκλου: οι Ελληνοκύπριοι δεν υιοθέτησαν απλώς την αντιιμπεριαλιστική του γλώσσα, αλλά επηρέασαν και τον τρόπο με τον οποίο εκείνος αντιλαμβανόταν το Κυπριακό. Η σύγκλιση αυτή δεν εξαφάνισε τις διαφωνίες. Ο Καραμπελιάς υπερασπιζόταν την Ένωση της «μισής Κύπρου» με την Ελλάδα, αποδεχόμενος ουσιαστικά την εδαφική διαίρεση, ενώ ο Φτωχόπουλος επέμενε στην «Ένωση όλης της Κύπρου με όλη την Ελλάδα», όπως αποτυπώθηκε στο περιοδικό Αυτοδιάθεση το 1984. Επρόκειτο για δύο διαφορετικές εκδοχές του ίδιου εθνικοαπελευθερωτικού λεξιλογίου: η μία αποδεχόταν τη διαίρεση ως τίμημα της Ένωσης, η άλλη έθετε ως όρο της εθνικής αποκατάστασης την Ένωση ολόκληρου του νησιού.

Παρά τις διαφορές, ο πολιτικός δεσμός επιβίωσε και επανενεργοποιήθηκε καθαρά στο δημοψήφισμα του 2004. Ο Φτωχόπουλος θυμόταν παλιούς συντρόφους από την Ελλάδα να κατεβαίνουν στην Κύπρο, να συμμετέχουν στις διαδηλώσεις και να γράφουν υπέρ του «Όχι», ενώ η σχέση του με τον Καραμπελιά παρέμενε φιλική και πολιτική. Η εκλογική επίδραση αυτού του δικτύου δεν μπορεί να ποσοτικοποιηθεί· το 2004 όμως αποτέλεσε στιγμή επανασύνδεσης ενός παλιού ενωτικού και αντιομοσπονδιακού χώρου, που συνέβαλε στην πολιτική δυναμική της απόρριψης του σχεδίου και, μαζί με πολύ ευρύτερες δυνάμεις, στη συνέχιση του υφιστάμενου καθεστώτος διαίρεσης.

Ο Φτωχόπουλος μιλούσε από μια θέση βαθιά σημαδεμένη από τη Γιαλούσα, την προσφυγιά και την απώλεια. Η Ένωση αποκτούσε έτσι τον χαρακτήρα μιας ολικής εθνικής αποκατάστασης: όχι ένωση του εναπομείναντος εδάφους, αλλά «Ένωση όλης της Κύπρου με όλη την Ελλάδα». Το τραύμα όμως που μετατρέπεται σε πολιτικό υποκείμενο είναι κατεξοχήν ελληνοκυπριακό, ενώ η τουρκοκυπριακή εμπειρία της βίας και του εκτοπισμού δεν αποκτά ανάλογο βάρος ως μέρος μιας κοινής κυπριακής ιστορίας. Το Κυπριακό συγκροτείται έτσι πρωτίστως ως εθνικό ζήτημα των Ελληνοκυπρίων. Αυτή η αντίληψη περί εθνικής ολοκλήρωσης επιχειρεί να παραχωρήσει στους Ελληνοκύπριους (ως πολιτικό υποκείμενο) ένα κυριαρχικό δικαίωμα: όχι μόνο να παραβλέπει ατομικά δικαιώματα και τη συλλογική βούληση των Τουρκοκυπρίων, αλλά να τους καθιστά πολιτικά αόρατους, παραβλέποντας τελικά την ίδια τους την ύπαρξη.

Η συνέντευξη στην οποία αναφέρθηκε το καθιστά αυτό αρκετά σαφές. Ο Φτωχόπουλος περιγράφει τους Τουρκοκύπριους ως ανθρώπους χωρίς ισχυρή εθνική συνείδηση· που «παρέβαιαν», όπως αναφέρει· που μπορούσαν να γίνουν εύκολα θύματα της τουρκικής προπαγάνδας και των «σκοτεινών κύκλων της Άγκυρας» ή, για την πλειοψηφία τους, απλώς «ήταν στον χαβάν τους». Μπορεί ο ίδιος να διατύπωνε συχνά αυτές τις θέσεις καυστικά ή ακόμη και σαν χιούμορ, όμως το πολιτικό τους περιεχόμενο αποτυπώνει μια αντίληψη που είναι, δυστυχώς, αρκετά διευρυμένη: η ιστορική τουρκοκυπριακή διαφωνία με την Ένωση δεν αναγνωρίζεται εύκολα ως αυτοτελής πολιτική βούληση. Ερμηνεύεται είτε ως χειραγώγηση από την Άγκυρα, είτε ως αποτέλεσμα ανεπαρκούς εθνικής συγκρότησης, είτε ως αδιαφορία.

Η αντίληψη αυτή δεν ήταν απλώς προσωπική ιδιοτροπία, αλλά εξέφραζε μια βαθύτερη ελληνοκυπριακή πρόσληψη του Κυπριακού, χαρακτηριστική και του ενωτικού χώρου γύρω από τον Φτωχόπουλο. Οι Τουρκοκύπριοι δεν αντιμετωπίζονται ως ισότιμο πολιτικό υποκείμενο στον καθορισμό του μέλλοντος της Κύπρου: ακόμη και όταν τους αναγνωρίζονται ατομικά δικαιώματα, δεν αναγνωρίζεται εξίσου η συλλογική τους βούληση να συνδιαμορφώσουν το πολιτικό μέλλον της Κύπρου. Έτσι το Κυπριακό μετατρέπεται πρωτίστως σε ελληνοκυπριακό εθνικό ζήτημα και οι Τουρκοκύπριοι εμφανίζονται περισσότερο ως εμπόδιο ή αντικείμενο διαχείρισης παρά ως φορείς της

δικής τους ιστορίας.

Το ίδιο σχήμα εμφανίζεται και στην αντιμετώπιση των προσπαθειών συγκρότησης δεσμών ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Ο Φτωχόπουλος χαρακτηρίζει τις σχετικές πρωτοβουλίες του ΑΚΕΛ «ψευδοαπόπειρες», αντιμετωπίζοντας τον ελληνοτουρκοκυπριακό διεθνισμό ως ύποπτο ή εργαλειακό, ενώ η ελληνοκυπριακή εθνική συγκρότηση θεωρείται αυθεντική και δεδομένη. Εδώ βρίσκεται και η βασική αντίφαση του μεταπολεμικού ενωτισμού: η «Ένωση όλης της Κύπρου με όλη την Ελλάδα» μπορούσε να βιώνεται ως απόλυτη άρνηση της διχοτόμησης, όμως όσο έπαυε να αποτελεί πραγματοποιήσιμη προοπτική και απορριπτόταν κάθε ομοσπονδιακή επανένωση, μπορούσε να παράγει αποτελέσματα αντίθετα από εκείνα που επιδίωκαν οι εκφραστές της. Δηλαδή μονιμοποίηση της διαίρεσης.

Θα ήταν άστοχο να υποστηρίξουμε ότι οι άνθρωποι που δραστηριοποιήθηκαν σε αυτόν τον χώρο επιδίωκαν, έστω και υποκειμενικά, τη διχοτόμηση. Πολιτικά μεγαλύτερη σημασία έχει ότι μπορούσαν να συμβάλλουν στη μονιμοποίησή της ακριβώς τη στιγμή που μιλούσαν στο όνομα της πιο σθεναρής άρνησής της. Ο ενωτικός χώρος αντιτασσόταν ταυτόχρονα στη στρατιωτική διαίρεση του νησιού, στην επιστροφή στο ενιαίο κράτος του 1960 και σε κάθε ομοσπονδιακή επίλυση. Θα μπορούσε μάλιστα να υποστηριχθεί ότι συχνά επένδυε περισσότερη πολιτική ενέργεια στην απόρριψη εναλλακτικών διεξόδων παρά στην ίδια την ήδη εμπεδωμένη πραγματικότητα της διχοτόμησης.

Αυτό θέτει και ένα ερώτημα για τη γενεαλογία του. Μια υπόθεση που αξίζει περαιτέρω ιστορική και κοινωνική έρευνα είναι ότι ο μεταπολεμικός ενωτικός χώρος γύρω από τον Φτωχόπουλο δεν εμφανίστηκε ως κεραυνός εν αιθρία. Ο συνδυασμός μαοϊκών, τριτοκοσμικών, αντιιμπεριαλιστικών και εθνικιστικών αναφορών που γίνεται ορατός μετά το 1974 ενδέχεται να ζυμώθηκε μέσα στις αντιφάσεις της δεκαετίας του 1960 και να συγκροτήθηκε, μεταξύ άλλων, ως καθυστερημένη κριτική προς την πορεία του ΑΚΕΛ: από τον παλαιότερο ενωτικό του λόγο προς τη στήριξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, της μακαριακής διακυβέρνησης και της ανεξαρτησίας του κυπριακού κράτους[vi].

Από αυτή την οπτική, η μεταγενέστερη κατηγορία ότι ο παλαιότερος ενωτισμός του ΑΚΕΛ υπήρξε «ψεύτικος» ή ανειλικρινής μπορεί να διαβαστεί και ως απόρριψη αυτής της μετατόπισης. Αυτό δεν σημαίνει ότι η στάση του ΑΚΕΛ στις διακοινοτικές συγκρούσεις της δεκαετίας του 1960 πρέπει να θεωρηθεί άκριτα ορθή· σημαίνει μόνο ότι ο μεταπολεμικός ενωτικός χώρος ίσως πρέπει να μελετηθεί ως ανασύνθεση παλαιότερων αντιθέσεων γύρω από την ανεξαρτησία, την Ένωση και τη θέση της Αριστεράς απέναντι στο κυπριακό κράτος.

Αυτός είναι και ο λόγος που έχει σημασία να μιλήσουμε κριτικά για μια φυσιογνωμία όπως ο Βάσος Φτωχόπουλος και για τον χώρο που συγκροτήθηκε γύρω του. Σε κοινωνίες όπου το εθνικό ζήτημα παραμένει ένα συνεχιζόμενο τραύμα, είναι σύνηθες ο λόγος περί ελευθερίας και ισότητας να συνδιαλέγεται με μια λογική πατριωτικής χειραφέτησης και εθνικής ολοκλήρωσης, η οποία συχνά προϋποθέτει την κυριαρχική επιβολή και φαντασιώσεις μιλιταριστικού αυταρχισμού. Αυτή η αδιαλλαξία βασίζεται κατά κανόνα στον πολιτικό αποκλεισμό και περιορισμό πολιτικών ελευθεριών, στην υπονόμευση διεθνιστικών και διακοινοτικών δεσμών, όπου η οι «άλλοι» (η άλλη κοινότητα) αντιμετωπίζεται σαν εξωτερικό σώμα ή απειλή, οδηγώντας σε ιδεολογίες εντελώς ξένες προς κάθε έννοια ελευθερίας. Τελικά, στο όνομα της άρνησης της διχοτόμησης και της εθνικής απελευθέρωσης, συμβάλλει στη μονιμοποίηση της διαίρεσης και στη διατήρηση μιας μιλιταριστικής και αντιδημοκρατικής οργάνωσης της κοινωνικής ζωής.

Στην Κύπρο, ίσως το σημαντικότερο πολιτικό διακύβευμα μετά το 1974 υπήρξε ακριβώς η δυνατότητα να δημιουργηθούν ξανά δεσμοί που διασχίζουν την Πράσινη Γραμμή: σχέσεις ανάμεσα σε Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους, εργατικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί και προσωπικοί δεσμοί που

αρνούνται να δεχτούν ως φυσικό το σύνορο που επέβαλαν ο πόλεμος και οι εθνικισμοί. Μια πολιτική που θεωρεί τέτοιους δεσμούς ύποπτους, περιττούς ή προδοτικούς συμβάλλει, ανεξάρτητα από τις προθέσεις της, στην αναπαραγωγή του ίδιου του καθεστώτος του διαχωρισμού. Γι' αυτό και οι πολιτικές θέσεις πρέπει να κρίνονται όχι μόνο από την ηθική αυτοεικόνα των φορέων τους αλλά και από τα αποτελέσματα που παράγουν: δεν χρειάζεται να γουστάρεις τα συρματοπλέγματα και τα βαρέλια της Πράσινης Γραμμής για να συνεισφέρεις στην εδραίωση της διχοτόμησης. Ένας αγώνας μπορεί να αυτοπροσδιορίζεται ως άρνηση του διαχωρισμού και, όταν αποκλείει τις πραγματικές δυνατότητες υπέρβασής του, να καταλήγει να αναπαράγει τα ίδια τα σύνορα, τις εθνικές περιχαράκώσεις και τις μορφές ανελευθερίας που ισχυρίζεται ότι θέλει να καταργήσει.

—

[i] Σχετικά με αυτό το ζήτημα, αλλά ιδίως για τη ριζοσπαστική κριτική απέναντι σε αυτές τις μορφές εθνικισμού μπορεί να βρείτε στο Αντώνης Πατελλόπουλους «Εισαγωγή», *Οι ήρωες πίσω στους τάφους τους: Δέκα ριζοσπαστικά κείμενα για το Κυπριακό*, Λευκωσία: Faura Books, 2025.

[ii] Μια άλλη απόπειρα, σύνδεσης του μεταπολεμικού ενωτικού χώρου γύρω από τον Φτωχόπουλο με μια αναρχική ιδεολογία εντοπίζεται στο βιβλίο του Φώτη Τερζάκη, Φιλελευθερισμός και τρομοκρατία: πολιτικά κείμενα, Αθήνα: Πρίσμα, 1991. Εκεί σημειώνει ο συγγραφέας: «Όταν δυο χρόνια πριν [βρέθηκα] στη Λευκωσία προσκεκλημένος από κάποιους συντρόφους (την ομάδα που εκδίδει το περιοδικό “Ένωση” και παλιότερα “Αυτοδιάθεση”), βρέθηκα απέναντι σε ένα πολιτικό δίλημμα, προϊόν της εξαιρετικής ιδιομορφίας των κυπριακών συνθηκών. Αντιεξουσιαστής και ειρηνιστής από πεποίθηση, είδα ανθρώπους με τους οποίους πιθανόν δεν τον εχώριζαν θεμελιακές αξιακές επιλογές και επιλογές ζωής να προβάλλουν ως πολιτική θέση το αίτημα “Ελληνικός στρατός στην Κύπρο” – που είναι οπωσδήποτε κάτι περισσότερο από να κοιμάσαι με τη στολή εκστρατείας και όπλο καθημερινά δίπλα στο κρεβάτι σου ή περνώντας τότε τότε με βάρκα απέναντι στον Λίβανο να εκπαιδεύσεις σε στρατόπεδα Παλαιστινίων κομάντος [...] Το αίτημα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα ήταν, και παραμένει, παρά τη συστηματική αποσιώπησή του από μια εποχή και μετά, ένα αίτημα αριστερό και επαναστατικό, σύμμετρο με τις επιθυμίες του εξεγερμένου κυπριακού λαού τα χρόνια του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα (1954-59)».

[iii] Σχετικά με την επίδραση του ιστορικού Νίκου Ψυρούκη στη διαμόρφωση ενός πατριωτικού αντιιμπεριαλισμού βλ. Νίκος Τριμικλινιώτης, «Το εθνικό ζήτημα, η Αριστερά και το Κυπριακό: Αντιιμπεριαλισμός ή αντι-εθνικισμός;», Θέσεις, τχ. 92, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2005. Μπορείτε να το βρείτε εδώ: https://www.theseis.com/index.php?option=com_content&view=article&id=899:category-899&catid=24&Itemid=113

Επίσης, ανανεωμένη μορφή του παραπάνω κειμένου του Τριμικλινιώτη μπορείτε να βρείτε στο «Επίμετρο» του βιβλίου Νίκος Χριστοφή (επιμ.), Μεταξύ έθνους και τάξης: Αριστερές και Κυπριακό 1920-1974, Θεσσαλονίκη: Ψηφίδες, 2022.

[iv] Τις συνεντεύξεις μπορεί να τις βρείτε εδώ:

Βάσος Φτωχόπουλος, «Η επίδραση του Κυπριακού προβλήματος στην Ομάδα για μια Προλεταριακή Αριστερά (Θεσσαλονίκης)», συνέντευξη στον Γιώργο Προδρόμου, 3.1.2020, Istorima – Αρχείο Προφορικής Ιστορίας. <https://archive.istorima.org/interviews/EL-14905>.

Γιώργος Καραμπελιάς, «Η ιστορία της Ομάδας για μια Προλεταριακή Αριστερά (Ο.Π.Α.)». Συνέντευξη στον Γιώργο Προδρόμου, 3 Αυγούστου 2020. Istorima – Αρχείο Προφορικής Ιστορίας. <https://archive.istorima.org/interviews/EL-15708>

[v] Γιάννης Φελέκης, Παρά μόνο τις αλυσίδες: Οι ιστορίες του Γιάννη Φελέκη, εισ.-επιμ. Ελένη Λάλου (Αθήνα: Κουκκίδα, 2026), σ. 453-4.

[vi] Μια ιστορική, διεθνιστική κριτική στον ακελικό ενωτισμό από το Τροτκιστικό Κόμμα Κύπρου τα χρόνια 1947-49 μπορεί να βρείτε εδώ: Αντώνης Παστελλόπουλος, «Οι Ξεχασμένοι Τροτσκιστές της Κύπρου», ανακτήθηκε από:
<https://afoa.cy/%CE%BF%CE%B9-%CE%BE%CE%B5%CF%87%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CE%B9-%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%84%CF%83%CE%BA%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AD%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85/> Για μια συναφή συζήτηση γύρω από τη μνήμη, τη βία και τον εθνικισμό στην Κύπρο, βλ. επίσης Γιώργος Προδρόμου, «Who Names (Non)Violence?», προφορική ανακοίνωση στο συνέδριο Our Common Grounds: Past, Presents, Futures of Anthropology in Cyprus, Cyprus Association of Social Anthropologists (CASA), Λεμεσός, 4 Σεπτεμβρίου 2026.
https://www.academia.edu/175698201/Who_Names_Non_Violence_Critical_Memory_Practices_in_Temporary_Cyprus

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Εθνικισμός, Δεκαετία 2020-2029, 2026, αφοα, Κοινότητα Αγώνα (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

From:

<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο
Cyprus Movements Archive
Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

<https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:afoa:ftoxopoulos>

Last update: **2026/09/20 08:14**

